

ORTODOKSIINEN KIRKKO JA SUKUTUTKIMUS

Karjalan kansa kastetaan

Ensimmäisen vuosituhannen lopussa pyrkivät katolinen ja ortodoksinen kirkko kilpaa pohjoisille asutuille alueille. Ortodoksinen kirkko saavutti Laatokan Karjalan noin 100 vuotta aiemmin kuin Länsi-Suomeen tehtiin ensimmäinen ristiretki. Ulottuipa sen vaikutus Länsi-Suomeenkin, mitä osoittavat idästä suomenkieleen lainatut sanat risti, pappi, pakana ja kummi, jotka edustavat alkeellisinta tietoa kristinuskosta. Kehittyneempi sanasto onkin peräisin lännestä.

Uuteen uskontoon oli tutustuttu kauparetkillä, joita karjalaiset tekivät Novgorodiin, Kiovaan, vieläpä aina Konstantinopoliin saakka. Usko juurtui siten järjestelmällisen käännöstyön tuloksena. Idän kirkko ei kuitenkaan leviittänyt oppiaan aseihin, vaan munkit tekivät hiljaista käännöstyötä alueelle perustetuista lukuisista luostareista käsin. Näistä merkittävimmät olivat Valamo, perustettu 1100-luvulla, Konevitsa 1393 ja Petsamo 1520 sekä kauempana Syväri ja Solovetski. Kansan vanhoja pakanallisia tapoja ei saatu hävitetyksi, vaan niille pyrittiin antamaan kristillinen sisältö. Esimerkiksi sepitettiin kertomuksia pyhistä kilvoittelijoista, jotka nyt alkoivat nousta kalevalaisten sankareiden rinnalle. Tarinoihin liitettiin paikallista ainesta, niin että ihmiset tuntuivat ne paremmin omikseen. Kansankielinen raamattu ja jumalanpalvelus oli kirkossa hyväksytty periaate, mutta pienten kansojen keskuudessa sitä ei pystytty noudattamaan kuin saarnan ja rukousten osalta.

Arkeologisen aineiston perusteella voidaan Karjalassa todeta kristinuskon

vaikutusta 1000-luvulla. Se voimistui 1100-luvulla ja varsinkin 1200-luvulla.

Karjala oli syrjäinen Novgorodin maakunta. Se sai melko rauhassa kehittää perinteitään. Arkkipiispa Makari valittiin vielä 1534 paimenkirjeessään, että karjalaiset yhä palvoivat pyhissä lehdöissään luonnonvoimia, kutsuivat arpoja eli tietäjiä antamaan lapsille nimen ja hautaamaan vainajat kylien kalmistoihin, veivät muisteluanteja vainajille ja harjoittivat monenlaista taikuutta kristillisten menojen lisäksi.

Karjalan alue ja kulttuuri

Vanhan karjalaisen ja uuden kristillisen kulttuurin sulautuminen kesti kauan eikä karjalainen aines päässyt kokonaan katoamaan, vaan näistä aineksista syntyi se omaleimainen kalevalainen kulttuuri, joka säilyi tämän vuosisadan alkuun ja jonka meille tekivät tunnetuksi viime vuosisadan runonkerääjät.

Hallinnon, kuten asutuksenkin keskuspaikka Laatokan Suomen puoleisilla alueilla oli Vuoksen suussa sijaitseva Korrela eli Käkisalmi. Karjala oli vielä jakamaton ja siihen kuuluivat Käkisalmen lisäksi seuraavat kirkkopitäjät eli pogostat: Äyräpää, Jääski, Räisälä, Sakkola, Rautu, Kurkijoki, Sortavala, Salmi ja Savilahti eli Savo, nykyisen Mikkelin seudut. Todennäköisesti kaikkiin pogostoihin rakennettiin kirkot.

1200-luvulla Karjala oli mahtavimmillaan ja se ulotti valtaansa aina Perä-Pohjolaan saakka. Kirkollisen hallinnon lujittuminen edisti samalla Karjalan pogostojen liittymistä Novgorodiin myös maallisen hallinnon osalta. Yhteistyö ja liittosuhde muuttui vähitellen hallinto-

suhteeksi. Karjalaisten osallistuttua kapinaan Novgorodin ruhtinasta Dimitriä vastaan tämä kukisti Karjalan asevoimin 1278 ja alisti sen lopullisesti Novgorodin alaisuuteen. Karjalaiset säilyttivät silti laajan itsehallinnon, jota johti Käkisalmissa asuva maaherra.

Taistelut Karjalasta alkaa

1200-luvulla idän ja lännen uskonnot alkoivat taistelun Karjalan herruudesta. 1240 yritti piispa Tuomas ratkaisua lähemällä liikkeellä sotajoukon kanssa. Se kuitenkin lyötiin Nevajoen taistelussa novgorodilaisten päällikön Aleksanteri Nevskin johdolla. Olot alkoivat muuttua levottomiksi. 1293 ruotsalaiset valtasivat ja linnoittivat Viipurin. Pitkien riitojen jälkeen saatiin 1323 aikaan ikuisiksi ajoiksi solmittu Pähkinäsaaressa rauha. Sen raja jakoi ortodoksisen Karjalan kahtia. Jääsken, Äyräpään ja Savon pogostat sai Ruotsi, muut jäivät Novgorodille. Eikä rauhasta, kuten historiasta tiedämme, tullut ikuista.

Voimakas kehitys oli tunnusomaista Novgorodin Karjalalle ja ortodoksiselle kirkolle aina 1500-luvun lopulle. Tuoloin tiedetään Karjalassa olleen kuutisenkymmentä luostaria tai skiittaa eli alaluostaria. Mutta sitten alkoivat levottomat ajat.

Sotaa ja rauhaa

1570 alkoi taas taistelu Karjalasta. Tämä vaihe päättyi 1595 Täyssinän rauhaan. Ruotsi voitti suuria alueita, mutta Karjala jäi Venäjälle, jonka alaiseksi Novgorod oli 1400-luvun lopulla liitetty. Seuraavan vuosisadan alussa alkoi uusi sota, johon liittyi monenlaisia Ruotsin valtopyyteitä. Tämän sodan aikana ruotsalaiset mm. hävittivät Valamon ja Konevitsan luostarit 1610-11. Osa munkeista surmattiin, osa pakeni Venäjälle.

Vaikein kausi alkoi, kun Stolbovan rauhassa 1617 Käkisalmen lääni liitettiin Ruotsiin. Nyt alettiin ortodokseja kääntää luterilaisuuteen, vaikka karjalaisille rauhansopimuksessa oli taattu oman uskonnon harjoittamisen oikeus. Määrättiin mm., että jokaiseen ortodok-

siseen kirkonkylään oli rakennettava luterilainen kirkko ja papille pappila sekä maksettava papille veroa. Joka toinen sunnuntai oli käytävä luterilaisessa jumalanpalveluksessa. Ortodoksisen papin kuoltua tuli tyytyä vain luterilaiseen pappiin. Kuolemanrangaistuksen uhalla kiellettiin luterilaisia vaihtamasta uskontoa. Pietari Brahen mielestä kaikkia suomea puhuvia oli pidettävä luterilaisina ja piispa Gezelius kirjoitti, että ortodoksinen usko on samanarvoinen "perkeleen ja pimeyden, turkkien ja pakanain uskon" kanssa. Vuosien 1627-35 välillä muutti Käkisalmen läänistä 1500 perhettä Venäjälle vainoa pakoon.

1656-58 käytiin ns. ruptuurisota, joka ilman rajojen muuttamista päättyi Vallisaaren rauhaan. Pahiten tämä koeteli Karjalaa ja Inkerinmaata, joiden kautta sotajoukot hävittäen kulkivat. Myös luterilaiset ja ortodoksiset talonpoikaisjoukot ottivat mittaa toisistaan. Karjalaiset olivat saaneet tarpeekseen ruotsalaisesta komennosta, niin että sodan aikana monet heistä olivat yhteistyössä venäläisten kanssa. Rauhan tultua he pelkäsivät kostotoimia ja niinpä Karjalasta siirtyi Venäjälle 4107 perhettä, eli kaksi kolmasosaa alueen väestöstä. Vuonna 1630 oli Käkisalmen läänissä vielä 48 ortodoksisia kirkkoa ja rukoushuonetta sekä 17 pappia ja diakonia. Vuonna 1685 oli jäljellä yhdeksän kirkkoa ja neljä kappelia. Papeja oli vain muutama eikä säännöllinen jumalanpalvelustoiminta ollut mahdollista. Luterilaisia kirkkoja oli vuosisadan lopussa 24.

On toki syytä mainita, että muutamat piispat, esim. 1600-luvun lopulla Viipurin piispana toiminut Petrus Bång suhtautui ortodokseihin lämpimästi ja ymmärtäväisesti, mikä helpotti hetkeksi heidän asemaansa.

1700-luvun alussa käyty Suuri Pohjan sota hävitti taas Karjalaa. Sen päättyessä ortodokseja laskettiin olleen enää 500-600 henkeä. Nyt alue joutui Venäjälle ja vain Pohjois-Karjala jäi Ruotsille. Jo 1710 venäläiset miehittivät Karjalan ja loivat sinne oman hallinnon, vaikka rauha solmittiin vasta 1721. Ortodoksinen kirkko vannotti väestöä uskollisuuteen uutta esivaltaa kohtaan. Eikä sen vannominen ollut vaikeaa. Olosuhteet paranivat, väestö alkoi lisääntyä. Myös hengellinen elämä elpyi.

Valamon, Konevitsan ja Petsamon luostarit rakennettiin uudelleen. 1780 ilmestyi ensimmäinen suomenkielinen, Sortavalan luterilaisen seurakunnan kirkkoheran Samuel Alopeuksen venäjänkielestä kääntämä lyhyt ortodoksinen katekismus, jonka Pietarin metropoliitta hyväksyi. Silti kaikki ei ollut hyvin. Uudet papit olivat venäläisiä eivätkä osanneet kansan kieltä. Heidän toiminnastaa tehtiin paljon valituksia.

Sotaväen otto lisääntyi ja sinne joutuminen saattoi merkitä jopa 25 vuoden palvelusta. Sitä paetessaan mm. Aunuksen puolelta muutti karkureita eli bieglöja Suomen puolelle. Suomussalmen alueella oleva Hietajärven-Kuivajärven vienankarjalainen asutus lienee saanut alkunsa sinne asettuneista karkureista.

Ruotsille jäi vain kaksi ortodoksista seurakuntaa: Ilomantsi ja Taipale Liperissä. Täälläkin olot paranivat, niin että näiden yhteinen asukasluku oli vuosisadan lopussa jo 2700 henkeä. Pappien järjestämisessä ja kirkkojen rakentamisessa heitä avustivat venäläiset, jopa itse keisari. Täälläkin olivat useimmat papit venäläisiä, jolloin valistus jäi olemattomaksi. Paastoa ja muita menoja kyllä noudatettiin, mutta vain harvat pystyivät itse lukemaan, koska suomalaista kirjallisuutta ei ollut.

Suomi Venäjän yhteydessä

Kun Suomi Haminan rauhassa liitettiin Venäjään, järjestettiin ortodoksisen väestön säännöllinen sielunhoito ja kirkollinen hallinto. Venäläisen virkamiehien ja sotilaiden ja kauppiaiden asettuessa Suomeen syntyi myös Länsi-Suomen kaupunkeihin ortodoksisia seurakuntia ja näille rakennettiin kirkkoja. Varsinkin sotilasseurakuntia oli myöhemmin useita.

Karjala kuului aluksi Pietarin hiipakuntaan ja paikallisena hallintoelimenä toimi Viipurissa "Hengellinen hallitus". Vuonna 1892 ortodoksinen väestö yhdistettiin omaksi arkkhiippakunnaksi ja ensimmäiseksi arkkhiippaksi tuli Viipurin piispa Antoni. Vuosisadan puolivälin jälkeen alkoivat ensimmäiset kokonaan suomenkieliset jumalanpalvelukset. V. 1827 ortodoksit saivat luvan hakea valtion virkoja.

Kreikkalaiskatolisten eli kreikanuskoisten, joita nimiä alettiin Suomessa käyttää, määrä v. 1870 oli 35.000 eli 2 % maan väestöstä. V. 1900 heitä oli 46.500 eli 1,71 %. Suurimmat seurakunnat olivat v. 1875 tilastojen mukaan Salmi 8.000, Suistamo 5.500 ja Taipale 4.000. Miltei puhtaasti kreikkalaiskatolisia olivat Salmin kihlakunnan pitäjät Salmi, Suojärvi ja Korpiselkä. Täällä ortodoksit olivat enemmistönä, muissa kunnissa vähemmistönä.

Sivistystaso kreikanuskoisten keskuudessa oli heikompi kuin luterilaisten. Lukutaidottomia oli enemmän. Takapajuisten opetusolojen vuoksi ei päässyt muodostumaan ortodoksista sivistyneistöä. Ylempiin säätyihin kuuluvia oli vähän. Lukuunottamatta muutamia pappis- ja oppettajasäädyn jäseniä he olivat venäläisiä. Takapajuisuus johtui pääosin papistosta, joka oli enimmäkseen venäläistä, ei osannut suomea eikä tuntenut paikallisia oloja eikä Suomen lakeja. Koska väestö oli alhaisella sivistystasolla, papisto olisi ollut ainoa ortodoksisen kirkon ja sen väestön etujen valvoja koko maassa. Nyt nekin velvollisuudet, jotka lain mukaan kuuluivat papistille, siirrettiin luterilaisille papeille tai paikallisille virkamiehille. Venäläisetkin totesivat 1860-luvulla, että kaikkien epäkohtien perimmäinen syy oli se, ettei papistoa oltu valmennettu suomalaisen yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti. Kunnallisen itsehallinnon alkaessa kuntien rajat määräytyivät yleensä niin, että ortodoksiset seurakunnat saattoivat jakautua useamman kunnan alueelle eikä kunnallishallintoon tullut juuri ortodokseja lukuunottamatta niitä muutamia kuntia, joissa he olivat enemmistönä.

Sivistystaso alkoi nopeasti kohota sen jälkeen, kun Sortavalaan oli v. 1880 perustettu seminaari. Sitä oli perusteltu juuri kreikkalaiskatolisen väestön valistustarpeilla ja se täytti hyvin tehtävänsä.

Myös piispa Antonin työ vuosisadan lopussa oli tuloksellista. Kansankieliset jumalanpalvelukset yleistyivät, kouluja perustettiin, jumalanpalvelus- ja oppikirjoja suomennettiin, Aamun Koittolehti alkoi ilmestyä ym.

Sortovuodet jarruttivat uudelleen suotuisaa kehitystä. Länsisuomalaiset samaistivat luterilaisuuden ja suomalai-

suuden ja vieroksuivat ortodoksista väestöä. Venäläiset puolestaan samaistivat ortodoksisuuden ja venäläisyyden ja käyttivät häikäilemättömästi ortodoksisuutta Karjalan venäläistämisvälineenä. Ortodoksit olivat jälleen kahden rintaman välissä. He puolustautuivat kuitenkin sinnikkäästi pitäen kiinni suomalaisesta ja karjalaisesta ortodoksisuudestaan.

Irti Venäjästä

Suomen itsenäistyttyä heräsi ajatus myös kirkon täydellisestä itsenäisyydestä, eli autokefaliasta, jota 1919 pidetty kirkolliskokous anoi Moskovan patriarkka Tihonilta. Tihon myönsi kuitenkin vain autonomian eli sisäisen itsehallinnon 1921. Ortodoksista kirkkoa koskeva asetus saatiin jo syksyllä 1918. Sen aikaansaamisessa Emil Nestor Setälällä oli erittäin suuri ansio. Myös oma pappiskoulutus alkoi samaan aikaan. Valtion omistamat ortodoksiset kirkot, jotka olivat pääasiassa varuskuntakirkkoja, otettiin muuhun käyttöön tai hävitettiin. Sen sijaan seurakuntien omistamat kirkot, esim. Tampereen ortodoksinen kirkko, jäivät edelleen seurakuntien käyttöön.

Aluksi oli kiistaa myös kalenterista, sillä venäläissyntyinen arkkipiispa Serafim ei halunnut siirtyä vanhasta ajanlaskusta gregoriaaniseen. Kehitys johti mm. Moskovan patriarkan vangitsemisen vuoksi siihen, että käännyttiin Konstantinopolin patriarkkaan puoleen, jolta anottiin autokefaliaa. Sieltäkin myönnettiin vain autonomia. Näiden järjestelyjen yhteydessä piispa Serafim siirrettiin lakkautuspalkalle ja uudeksi piispaksi tuli virolaissyntyinen Herman Aav. Kirkkokunnan hallinto siirrettiin Viipurista Sortavalaan. V. 1935 saatiin toinenkin piispa, Aleksanteri Karpin.

1930-luvun lopulla ortodoksinen kirkko elikin onnellista aikaa, johon kuokistavat luostarit antoivat arvokkaan ja värikkään lisänsä. Sota keskeytti kuitenkin kehityksen ja syöksi kirkkokunnan jälleen suuriin vaikeuksiin.

Jälleenrakennusta

Ortodoksit menettivät kanta-alueensa

ja kaksi kolmasosaa jäsenistä joutui evakkoon. Talvisodan jälkeen kaikki oli vaikeaa ja väliaikaista. Niinpä uuden sodan avattua tien Karjalaan, ensimmäiset seurakunnat siirtyivät sinne jo syksyllä 1941 ja lähes kaikki palasivat seuraavana vuotena. Paljon oli kuitenkin tuhoutunut. Sitä alettiin välittömästi korjata ja rakentaa, kunnes uusi lähtö oli edessä.

Toisen siirtolaisuuden jälkeen ei ollut enää yhtä neuvottomia kuin edellisellä kerralla, vaan kirkollinen työ käynnistettiin uusissa oloissa viipymättä. Jumalanpalveluksia pidettiin kouluilla, luterilaisissa kirkoissa ja seurakuntaloissa. Papisto liikkui hajallaan olevien seurakuntalaisten luona. Korkein kirkollinen johto asetui Kuopioon. Seurakuntajako uudistettiin, niin että 1.1.1950 alkaen seitsemäntoista lakkautetun seurakunnan tilalle muodostettiin neljätoista uutta.

Kirkkokunnan vähän toistakymmentä vuotta kestäneestä jälleenrakentamisesta kantoi vastuun 1950 annetun lain mukaan Suomen valtio. Työhön käytetyllä 9000 milj. markalla rakennettiin 13 kirkkoa, 44 rukoushuonetta ja 19 pappilaa tai muuta virka-asuntoa sekä perustettiin 20 hautausmaata. V. 1953 annettiin uusia oloja vastaava asetus kirkkokunnasta, jonka nimi samalla muutettiin kreikkalaiskatolisesta ortodoksiseksi.

Sodan jälkeen tuli vielä yksi ongelma. Venäjän kirkko vaati 1945 Suomen ortodokseja palaamaan Moskovan patriarkkaatin yhteyteen. Suomalaiset alkoivat viivytystäistelun saaden tukea Konstantinopolin patriarkalta. Kun suomalaiset olivat vastahakoisia ehdotusta hyväksymään, tarjousta parannettiin tarjoamalla v. 1948 täydellistä itsenäisyyttä eli autokefaliaa, jota suomalaiset olivat jo kahdesti turhaan anoneet. Sekään ei autanut. Todettiin, että vain Konstantinopoli voi autokefalian myöntää. Vuoden 1950 kirkolliskokous siirsi asian v.1955 pidettävään kokoukseen. Kun kirkon asema oli siihen mennessä huomattavasti vahvistunut, kirkolliskokous hylkäsi esityksen keskusteluitta. Venäjän kirkkokin perui vaatimuksensa ja sopi 1957 suomalaisten kanssa palauttaen samalla luostarit Suomen kirkon hallintaan, mistä ne olivat kiistan alkuvaiheessa jo siirtyneet Moskovan alaisuuteen. Samalla se vasta nyt tunnusti v. 1923 tapahtuneen

liittymisen Konstatinopolin patriarkaattiin.

Nykyinen hallinto

Ortodoksinen kirkko jakautuu kolmeen hiippakuntaan: Karjalan hiippakuntaan, jota johtaa Kuopiosta käsin arkkipiispa Johannes apunaan apulaispiispa Ambrosius, Helsingin hiippakuntaan, jota johtaa metropoliitta Tihon ja Oulun hiippakuntaan, jossa toimii metropoliitta Leo. Väkiluvultaan suurimmaksi hiippakunnaksi on nyt noussut Helsingin hiippakunta, jossa on 24200 henkeä. Karjalan hiippakunnassa on 24.200 Oulun 7500. Kun kirkosta on sodan jälkeen eronnut paljon väkeä, on viimeisen tilaston mukaan tässä tapahtunut muutos. Sen mukaan on muuttovoitto v. 1987 ollut kolmattasataa henkeä. Hiippakunnat jakautuvat seitsemään valvontapiiriin ja koko maa yhteensä 25 seurakuntaan. Lisäksi on pieni Valamon luostariseurakunta.

Tampereen seurakunta kuuluu viidenteen valvontapiiriin yhdessä Turun, Hämeenlinnan ja Lahden seurakuntien kanssa. Tästä voi jo havaita, että Länsi-Suomen seurakunnat ovat alueiltaan laajoja käsittäen kukin useita kuntia. Niinpä Tampereen seurakunnan alue ylittää Porista Jämsänkoskelle ja Virroilta Valkeakoskelle. Tätä aluetta hoitaa yksi pappi, kirkkoherra Lintu. Seurakunta on perustettu 1950. Sitä ennen Tampere kuului Hämeenlinnan seurakuntaan.

Tasavallan presidentti nimittää piispat virkaansa ja arkkipiispan nimityksen vahvistaa ekumeninen patriarkka. Joka viides vuosi kokoontuva kirkolliskokous päättää kirkon tärkeimmistä asioista ja toimeenpanovalta on kirkollishallituksella. Seurakuntien hallinto on samantapainen kuin luterilaisessakin kirkossa.

Väestörekisterit ja sukututkijan mahdollisuudet

Kirkonkirjojen pito ortodoksisen kirkon piirissä aloitettiin vasta Pyhän Synodin 1764 antaman päätöksen jälkeen. Kuitenkin vain muutamassa seurakunnassa kirjat alkavat ennen v. 1800.

Vanhimpia kirjoja ovat historiankirjat eli metrikat. Ripillä käyneiden luettelot alkavat 1800-luvun alussa. Pääkirjat määrättiin pidettäväksi 1905, mutta ne alkavat eräissä seurakunnissa jo edellisen vuosisadan lopulla.

METRIKAT, eli merkintäkirjat eli historiankirjat ovat vanhimpia, ensimmäiset jo ovat 1700-luvun lopulta, nimittäin Käkisalmen 1765, Kitelän 1783, Lappeenrannan 1786, Suistamon 1792, Sortavalan 1795 ja Korpiselän 1799. Ne jakautuvat vuosittain kolmeen osaan: syntyneiden, vihittyjen ja kuolleiden luetteloihin.

Syntyneiden luettelossa mainitaan 1) lapsen järjestysnumero vuoden alusta, tytöt ja pojat erikseen, 2) syntymäaika, 39 kenelle syntyi, kuka syntyi ja kuka kastoi, esimerkiksi (Anja Jääskeläisen esimerkin mukaan) Koitonselän kylän talolliselle Andrei Jefimofille poika Stefan, kirkkoon otti ja kastoi pappi Ivan Titof, 4) kastepäivä, 5) ketkä olivat sylikummit. Äidin nimi tulee luetteloihin melko myöhään 1800-luvulla. Aluksi samassa sarakkeessa ovat vanhempien nimet, lapsen nimi ja papin nimi, joten on oltava tarkka selvitettäessä kuka kukin on. 1900-luvulla luettelo laajenee alueen levyiseksi ja siihen tulee samalla lisää merkintöjä.

Vihittyjen luettelossa mainitaan 1) parin numero vuoden alusta, 2) ketkä vihittiin ja kuka vihki. Jälleen yhdessä sarakkeessa mainitaan esim. Sortavalan kihlakunnan Suistamon seurakunnan Suistamon kylän talollinen, leski Stefan Andrejev otti vaimokseen samasta kylästä talollisen Ivan Markovin tyttären Paraskevan, vihkimisen toimitti pappi Ivan Titof, 3) vihkipäivä, 4) todistajien nimet. Tämäkin luettelo laajenee myöhemmin ja siinä mainitaan sitten morsiusparin ikämerkinnät, uskonnustus, monesko avioliitto kummallakin on ym.

Kuolleiden luettelossa ovat 1) järjestysnumero, miehet ja naiset erikseen, 3) kuolinaika ja -paikka, 4) kuolinsyy, 5) kuka on ripittänyt ennen kuolemaa, 6) mihin on haudattu. Myöhemmin tulee lisätietoja, mm. hautauspäivä ja kuka suoritti hautauksen.

Jos metrikassa mainitaan vain yksi päivä, se merkitsee aina juuri syntymä tai kuolinpäivää, ei kaste tai hautauspäivää. Vihittyjen luettelossa ei ole tietoja kuulutuksista.

HERRAN PYHÄLLÄ EHTOOLLISELLÄ KÄYNEIDEN LUETTELOT eli ripillä käyneiden luettelot eli perheluettelot alkavat vain kuudessa seurakunnassa 1700-luvun puolella. Ehtoollisella käyneiden luetteloissa mainitaan myös lapset heti syntymän jälkeen, koska ehtoollinen on ollut aina myös lapsille avoin. Esimerkki luettelon otsikosta Suistamolta: Pappi Andrein luettelo Sortavalan kihlakunnan Pyhän Pietarin hiippakunnan, piispa Eerikin ja Pyhimys Nikolauksen kirkon väestä, seurakunnan virkamiehistä ja ihimisistä, jotka osallistuivat Marian taivaaseen astumisen vuoksi pidettyyn paastoon ja Herran pyhälle ehtoolliselle 1791. Luettelon alussa mainitaan kirkollinen virkakunta perheineen, sitten talolliset ja tilattomat kylittäin, kylät aakkosjärjestyksessä. Sukulaissuhteet eivät käy tarkasti selville. Luettelo on merkitty vain miehen nimi ja mikäli hän on naimisissa, myös vaimo ja lapset, mutta muut ruokakuntaan kuuluvat täytyy selvittää vain nimen ja iän perusteella. Luettelossa on henkilön etunimen ja isännimen lisäksi ikä vuosina, alle vuoden ikäisten lasten osalta kuukausina. Ikämerkinnöissä voi peräkkäisinä vuosinakin olla useiden vuosien heittoja. Nimen yliviivaus merkitsee joko muuttoa, naimisiin menoa tai kuolemaa. Sukututkimus 1800-luvulla rakentuu pääasiassa ehtoollisluetteloiden ja metrikoiden varaan.

PÄÄKIRJOJEN alkaessa vuoden 1905 jälkeen ehtoollisella käyneiden luettelot loppuvat. Pääkirjoihin piti merkitä "itse kunkin nimi, sääty ja ammatti ynnä hänen syntymänsä aika ja paikka kuin myös aika, milloin hän on ollut ripillä ja käynyt Herran ehtoollisella sekä mennyt avioliittoon, niinkuin myöskin seurakunnan jäsenten kuoleman aika ja paikka sekä seurakuntalaisten seurakuntaan tahi pois muuttamisen aika, niin myös paikka, mistä tai mihin joku on muuttanut, ynnä muut tiedot, jotka Suomen papisto lain ja asetuksen mukaan on velvoitettu merkitsemään". Siellä ovat siis kaikki ne tiedot, mitä sukututkija tarvitseekin. Vanhimmat pääkirjat ovat Kitelästä 1891, Tiuralasta 1892 ja Käki-salmesta 1895.

MUUTTOASIAKIRJAT ovat puutteelliset. Ne alkavat vasta 1920- ja 30-luvuilla ja yleistyvät 1940-luvulla. Vain muuta-

missa seurakunnissa on lyhyitä katkelmia 1800-luvun muuttokirjoista.

KIRKOSTA ERONNEIDEN LUETTELOISSA on tietoa varsinkin sotien jälkeiseltä ajalta.

AVIOLIITTOASIAKIRJOJA on säilynyt runsaasti. Ne sisältävät kuulutusta- ja vihkimistä koskevia liitteitä, kuten perunkirjoja, morsiamen ja sulhasen kuulusteluja todistuksineen ym. Tämä sarja alkaa yleensä 1700 ja 1800-lukujen vaihteessa, vanhimmat ovat Lappeenrannasta 1772. Monissa seurakunnissa on lisäksi erilliset VIHKIMÄKIRJAT, joissa on metrikatietojen lisäksi tietoa sulhasen ja morsiamen taloudellisista oloista, kuulusajankohta ja heidän nimikirjoituksensa tai puumerkinsä. Nämä alkavat 1800-luvun alussa ja päättyvät 1920-luvulla. Kahdesta edellisestä asiakirjasarjasta saa lisätietoja ja ne auttavat löytämään toisesta seurakunnasta tulleen sulhasen ta morsiamen lähtöpaikan.

Jos metrikat ovat tuhoutuneet, ovat muista seurakunnista saapuneet syntymä- ja kasteilmoitukset korvaamattomia. Arkistojen tuhoutumisia on myös tapahtunut. Esimerkiksi Uudenkirkon seurakunnan arkisto tuhoutui viime sidassa kokonaan. V. 1946 on laadittu papiston ja seurakuntalaisten toimesta uusi pääkirja silloin eläneistä ihmisistä. Kyyrölän arkistosta säilyi vain yksi pääkirja. Myös Salmin ja Suojärven pääkirjat ovat tuhoutuneet sotaa edeltävältä ajalta.

Mistä tietoja saa

Mikkelin maakunta-arkistoon on talletettu kaikki vuoden 1949 lopussa lakkautettujen seurakuntien arkistot. Lisäksi siellä on useita Kanta-Suomen kaupunkiseurakuntien sekä varuskuntien vanhoja arkistoja.

Joensuun maakunta-arkistossa ovat Pohjois-Karjalan ortodoksisten seurakuntien Ilomantsin, Joensuun ja Taipaleen arkistot. V. 1950 perustettujen seurakuntien arkistot ovat niiden omassa hallussa.

Tutkijan ongelmia

Ortodoksisten seurakuntien kirkonkirjat ovat venäjänkielisiä 1920-luvun alkuun saakka.

Henkilönimet esiintyvät aina venäjänkielisessä muodossa, Andrei, Mihail, Ivan, Vasili jne. Kun siirryttiin suomenkielisiin kirjoihin, nimiä pyrittiin paikoin suomentamaan, jolloin syntyy tulkinnoissa kirjavuutta.

Isän nimi on tärkeä. Sukunimi alkaa esiintyä vasta 1900-luvun alussa syntyneissä pääkirjoissa muutamien harvojen poikkeuksin. Isän nimen tärkeyttä osoittaa, että aviottomana syntynyt lapsi merkitään aina isän nimellä Bogdanov, -va, joka tarkoittaa "Herran lahja". Bogdan on myös normaali miehen nimi, joten kaikki Bogdanin pojat ja tyttäret eivät suinkaan ole aviottomia.

Venäjällä käytettiin kauan juliaanista kalenteria. Gregoriaaniseen kalenteriin siirtyminen tapahtui Suomen ortodoksisissa kirkossa vuoden 1920 alusta. Vanhan ajanlaskun mukaan merkittyihin päivämääriin tulee lisätä 1900-luvun päiväyksiin 13 päivää, 1800-luvun 12 päivää ja 1700-luvun 11 päivää. On joskus vaikea tietää, onko korjaus suoritettu vai ei. Sen voi tarkistaa, jos vanhat kirjat ovat tallella, muuten ei. Joskus muutoksia on myös saatettu tehdä väärin.

Ortodoksisten seurakuntien ja kuntien rajat eivät aina vastaa toisiaan. Esimerkiksi kuuluisa Bomban talo Suojärven kunnan Kuikkaniemen kylän numerolla 4 kuului Annantehtaan seurakuntaan, muu osa tilasta Suojärveen. Jos syntymä- tai kuolinpaikaksi on merkitty Sortavala, se voi olla Lahdenpohja, Harlu, Uukuniemi, Jaakkima, Lumivaara tai Ruskeala, jotka kokonaan tai osittain kuuluivat Sortavalan seurakuntaan.

Ortodoksisten kirkonkirjojen perusteella ei siis pääse kuin 1700-1800-lukujen seuduille. Myös muissa asiakirjasarjoissa on puutteita. Vanhan Suomen puolella ei pidetty henkikirjoja 1783-1811 Katariina Suuren uudistuksista johtuen. Sen sijaan on olemassa hänen luomansa uuden henkiveron venäjänkielisiä luetteloita.

Käkisalmen pohjoisessa läänissä eli Keski- ja Raja-Karjalassa ei pidetty henkikirjoja Ruotsin vallan aikana, koska sieltä ei peritty henkirahaa. Ne alkavat vuonna 1818 ja vuodesta 1880 alkaen ne ovat suomenkielisiä.

Kirkonkirjojen mikrofilmaus

Luovutetun alueen ortodoksisten seurakuntien kirkonkirjojen mikrofilmaus mikrokorteille on Valtionarkiston toimesta saatu juuri valmiiksi vuoden 1949 loppuun eli seurakuntien lakkauttamiseen saakka. Kun niiden hakemistot vielä valmistuvat saadaan filmit yleiseen käyttöön. Myös toimivien seurakuntien kirjojen filmausta aloiteltu. Mikrofilmikortit talletetaan Mikkelin maakunta-arkistoon ja Valtionarkistoon jäävät tallekortit. Kitelän seurakunnan kirjoja on käännetty yksityisen harrastajan toimesta myös suomeksi. Näitä monisteita on eräissä suurimmissa arkistoissa. Sen sijaan yleistä, kaikkia kirjoja koskevaa suomentamista ei ole edes suunniteltu.

Edellä olevan perusteella selviää, että sukututkijalla ei yleensä ole niitä valmiuksia, joita ortodoksisten kirkonkirjojen tutkimiseen tarvitaan. Siksi joudumme tilaamaan tarvitsemamme tiedot valmiina sukuselvityksinä.

LÄHDEKIRJAT:

Heikki Kirkinen:

Karjala idän kulttuuripiirissä 1963
Suomen ortodoksinen kirkko, Oma maa V 1959

Kalevalainen Karjala ja kristinusko,
Karjala I 1982

Heikki Koukkunen:

Ortodoksinen Karjala, Karjala I 1982

Anja Jääskeläinen:

Ortodoksisten seurakuntien väestörekisteriasiakirjat sukututkimuksen lähteinä,
Suku ja tieto 3 1986

Johannes Suhola:

Suomen ortodoksinen kirkko, Otavan iso tietosanakirja 8 1964

Ilkka Mäntylä:

Suurvaltakausi, Suomen historian pikkujättiläinen 1988.